

*Олена Гудзенко, доцент кафедри філософії
та релігієзнавства, к. філос. н., доц.,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки*

ЛОГІКА ТА ФІЛОСОФІЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК НЕВІД'ЄМНІ ЕЛЕМЕНТИ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТИ

Критичне мислення виявляється сьогодні тією життєздатною перспективою розвитку «науки мислити», яка на початку XXI століття відповідає умовам ефективної життєдіяльності людини інформаційного суспільства. В тій мірі, в якій освіта Україна прагне бути на рівні освіти провідних держав сучасного світу, вона має засвоїти критичне мислення, адаптувавши його до специфіки національного менталітету [3; 4; 5].

Для того, щоб розглянути методологічний та світоглядний аспекти викладання логіки та філософії у вищому навчальному закладі, звернемось до досліджень, які стосуються проблеми вдосконалення філософської освіти у вищій школі та проблеми методологічних засад виховання духовності, оскільки воно є невід'ємним елементом навчально-виховного процесу.

Шляхи підвищення якості філософської освіти є предметом наукових пошуків та узагальнення досвіду таких науковців, як М. Є. Максюті, Н. В. Буруковської, О. С. Суворової, Г. Д. Орешнікової, А. Б. Паткуля, Р. Г. Апресян, С. В. Борисова та ін. Логіка як засіб формування логічної культури та умова гуманітаризації освіти сьогодні розглядається у працях багатьох дослідників. Зокрема, Т. В. Піонтковська досліджує логіку у структурі академічно-університетської філософії України XIX – початку XX ст.; О. В. Кузнєцова, розглядаючи окремі сторони сприяння інтелектуальному розвитку учнів шляхом вивчення прийомів правильного (логічного) мислення, розглядає деякі методичні прийоми і педагогічні технології викладання логіки в пропрофільних класах гімназії (5-7 класи); Г. Д. Єрушевич аналізує принципи викладання курсу логіки на гуманітарних факультетах вищих закладів освіти; В. Ю. Івлєв виявляє роль філософських категорій і логіки в гуманітарній освіті студентів технічного вузу; Д. І. Земцов, О. В. Ляшенко досліджують задачі і методи викладання логічних дисциплін студентам технічних спеціальностей прикладної орієнтації. Та, на нашу думку, сьогодні особливо важливим є наголошування на необхідності вироблення у учнів та студентів уміння критично мислити.

За визначенням групи експертів на чолі з Р. Facione, виділені наступні характеристики, що є складовими КМ у розумінні авторів: інтерпретація (категоризація, розшифровка значень, тлумачення значень), аналіз (перевірка ідей, визначення аргументів, аналіз аргументів), оцінювання (оцінювання тверджень, оцінювання аргументів), логічність (перевірка доказів, порівняння альтернатив, побудова висновків), пояснення (визначення результатів, обґрунтування процедур, представлення аргументів), саморегуляція (самооцінка, самокорекція) [6].

Зокрема, логічність (inference) означає визначення та збереження необхідних елементів для побудови обґрунтованого висновку; формулювання припущень та гіпотез; сприйняття адекватної інформації та знаходження висновків з отриманої інформації, тверджень, принципів, доказів, оцінювань, переконань, думок, понять, описів, запитань, або інших форм представлення інформації. В якості проміжних навичок логічності експерти визначили: перевірку доказів, порівняння альтернатив та побудову висновку.

Особистість, яка критично мислить, використовує критичне мислення як засіб корекції та ліквідації помилок, насамперед у власному мисленні. При цьому здійснюються не окремі розумові дії та операції, а сам процес мислення, пов'язаний із такими основними

характеристиками, як відчуття життєвої ситуації, здатність до висновків, самокорекція.

Отже, універсальна оцінка рівня КМ здебільшого буде спиратися на такі вміння: оцінювати події (твердження, вчинки, факти тощо); робити свідомий вибір; аргументувати; формулювати доречні запитання; відрізняти факти від думок; знаходити нові рішення; визначати критерії для аналізу; знаходити докази на підтримку припущень; будувати логічні зв'язки.

Таким чином, критичне мислення є перспективною сучасною освітньою інновацією, яку необхідно запроваджувати у навчальному процесі.

А. Б. Паткуль виокремлює п'ять методологічних установок, що дозволяють досягнути мети формування у слухачів (студентів) поняття про особливості філософської роботи: 1) критика загальних упередженостей щодо філософії та порівняння її з іншими формами пізнання світу; 2) встановлення подібностей і відмінностей філософії як науки й окремих наук; 3) співставлення філософії як науки з філософією як природною схильністю та як з екзистенційною дією філософування; 4) розгляд співвідношення філософії та історії філософії; 5) формулювання первинних визначень сутності і структури філософії [2].

Як зазначає Н. А. Іордакі, фундаментальною особистісною характеристикою, необхідною для вкорінення і розвитку всіх духовних основ, є сенс людського буття. При цьому сенс життя особистості виступає як унікально-індивідуальне, раціонально-почуттєве утворення, що структурує потребо-мотиваційну сферу особистості і створює її внутрішню інтенціональність на досягнення ідеалу. Тому першочерговий розвиток сенсожиттєвих орієнтирів забезпечує можливість побудови всього процесу виховання духовності [1].

Таким чином, у викладанні філософії необхідно подолати пряме «онтологізування» і практикувати усвідомлений плюралізм мов і дискурсів, методів і підходів. Дієву роль у навчально-виховному процесі покликана виконувати науково-методична робота. Для навчально-виховного процесу важливим є психологічний чинник, який репрезентує стан, настрої, переживання. Він є наскрізним для суб'єкт-суб'єктного відношення у навчально-виховній діяльності. У процесі викладання філософії, сприятливими передумовами ефективного викладання якої є інтерес до філософсько-світоглядних знань, позитивна емоційність, мотивація у формі почуттів, переживань, ідеалів, врахування особливостей психології пам'яті, – слід ретельно враховувати особистісні риси студента. Оскільки фундаментальною особистісною характеристикою, необхідною для вкорінення і розвитку всіх духовних основ, є сенс людського буття, і першочерговий розвиток сенсожиттєвих орієнтирів забезпечує можливість побудови всього процесу виховання духовності, то в процесі викладання філософії слід забезпечити конструктивний діалог між викладачами та студентами з урахуванням суб'єктивних та об'єктивних ціннісних ідеалів в межах відповідних концепцій сучасної філософії освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іордакі Н.А. До формування духовності особистості : філософський аспект проблеми. *Науковий вісник Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. Серія «Філософія». Харків : ХДПУ, 2001. Вип. 8.С. 84 – 90.
2. Паткуль А.Б. О преподавании философии студентам нефилософских специальностей. URL: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/46414> (дата звернення: 28.03.2020).
3. Піонтковська Т.В. Логіка у структурі академічно-університетської філософії України XIX – початку XX ст. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ : Центр духовної культури, 2004. № 42. URL: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_42/Piontkovska.htm.
4. Тягло А.В., Воропай Т.С. Критическое мышление. Проблема мирового образования XXI века. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. 285 с.
5. Тягло О.В. Критичне мислення – сучасна освітня інновація. *Вісник Національного університету внутрішніх справ. Спецвипуск*. Харків, 2002. С.29 – 35.
6. Peter A. Facione, Critical Thinking : A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction, «The Delphi Report», The California Academic Press, CA, 1990, p. 6-11.